

СТАНОВИЩЕ

за присъждане на образователната и научна степен „доктор на науките” в професионално направление 3.1. „Социология, антропология и науки за културата”, научна специалност „Социология“ на доц. д-р Андрей Бунджулов, катедра „Икономическа социология“ в УНСС

Тема на дисертацията: *Власт и видимост. Към една историческа социология на политическите видимости*

Член на научно жури, представящ становището: проф. д-р Иван Чалъков

1. Съответствие с изискванията на нормативните актове за присъждане на образователната и научна степен „доктор” - ЗРАС, ППЗРАС и Правилника на УНСС

Кандидатът в настоящия конкурс съответства на изискванията на нормативните актове за присъждане на образователната и научна степен „доктор”, като:

1) Кандидатът е представил дисертационен труд в размер на 475 страници, от които 5 страници съдържание, 448 страници текст на дисертацията, състоящ се от Увод, Въведение и три части, първите две от които с по три глави, а третата с четири. Основният текст завършва със Заключение, 1 страница описание на фигурите и картините, и 20 страници с описание на използваните източници. Дисертацията е оригинален авторски труд на докторанта и се явява продължение на неговите изследователския търсения за период от над 30 години, като в нея за направени важни теоретични, методологически и практико-приложни открития, чието значение далеч надхвърля националната наука. Те се явяват принос в разбирането на политическите процеси в Източна Европа и Съветския съюз по времето на комунизма и посткомунизма, за което ще се аргументирам по-долу.

2) Кандидатът е представил и Автореферат в размер на 68 страници, който адекватно представя съдържанието и научните постижения на дисертационния труд.

3) Кандидатът е представил коректно попълнена *Справка за изпълнение на минималните национални изисквания по чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ а.*, която

недвусмислено потвърждава правото му да се яви на настоящия конкурс да придобиване на научната степен „доктор на науките“ по научната специалност „социология“ в професионално направление 3.1. „Социология, антропология и науки за културата”.

2. Творческите постижения на кандидата:

След внимателното прочитане на дисертационния труд на доц. д.р Андрей Бунджулов и автореферата към него, правя следните оценки и изводи:

Дисертационният труд на Андрей Бунджулов е впечатляващо „концептуално, стратегически насочено изследване“ (думите са на автора), резултат от почти тридесет години емпирични и теоретични изследвания. То представят важен принос в българската социология и е написано в рамките на едно от нейните оригинални направления зародили се в края на 1970-те и началото на 1980-те години в рамките на т.нар. „Марксов семинар“ в СУ и тогавашният Научен институт за изследване на младежда при ЦК на ДКМС. Това направление постави началото на десетилетни усилия по критично преработване на Марксовото наследство в светлината на постиженията на съвременната социология от втората половина на 20 век в лицето на феноменологическата социология, критическата социология на Пиер Бурдийи, социалната философия на Мишел Фуко и др. В този смисъл не са случайни многобройните препратки към разработките на други важни представители на това направление в лицето на Кольо Коев, Деян Деянов, Лили Деянова, Андрей Райчев и други.

Основните резултати от изследването като открития/приносни моменти

На основа на синтез на идеите на цяла плеяда европейски мислители (от Маркс, Шпенглер, Гадамер и Касисер, през Бъргър и Лукман, Мамардашвили, Рикъор и Гиърц до Луман, Бурдийо, Делюз, Гатари и Латур) се предлага оригинално разбиране за властовото и политическото (взаимо)действие като символно и „тропическо“ (чрез реализиращи преносен смисъл фигури като епитет, сравнение, метонимия, синегдоха, метафора) действие, а не просто причинно-следствено такова с ясно определени източници и носители на действието. Това разбиране е изключително актуално и евристично за социологическото разбиране на политиката в късната модерност, доколкото ограничава изначално естествената склонност от натурализации (във всекидневието) и въприемане на

един повече или по-малко позитивистки (вкл. структуралистки, функционалистки и пр.) подходи към политическото на основа на предварително знание за или достъп до „реалните“ политически дейци техните залози. Вместо това Андрей Бунджулов ни предлага от самото начало една сложна и опосредствена картина на политическото, в която по неотменим начин се отчита и самата позиция и „намеса“ на изследователя, в случая социолога и политолога. Това оригинално разбиране за властта и политиката се основава на въведената триада от понятия *привидност* (като „обективна илюзия“), *видимост* (като опосредяваща социални структури символна репрезентация) и *картини на видимост* (произведени, интегрирани от политическите апарати и институции видимости) позволяващи да се „вижда онова, което се вижда“. ¹ Тази триада разгръща фундаменталната идея на автора, че „властта винаги се явява и функционира в различни режими на видимост – публичност“ – ще отбележа за незапознатите, че тук „видимост“ изобщо не е еквивалент на „повърхностност“, а има дълбок социологически смисъл и указва на ограничеността, произведеността и удържимостта на дейците от историческите сложилите се и развиващи се социални процеси и структури, и където самата видимост се явява съ-участник и елемент от тяхната динамика и възпроизводство.²

Следващото важно научно постижение и социологически принос на кандидата е доразвитието на въведеното от Мишел Фуко понятие за хетеротопия и определянето на (модерната) публичност като *хетеротопично пространство на символна власт*. Андрей Бунджулов въведе това сложно, трудно за разбиране и използване понятие (може би защото противоречи на всекидневните интуиции както на гражданите, така и (политическите дейци и дори мнозинството социални учени) преди повече от двадесет години и тя вече доказва своите обяснителни възможности в анализа на социалните,

¹ В края на въведението Андрей Бунджуло накратко формулира своя подход под формата на две допускания, според които „първо властта в политическата си форма се явява винаги спрегната в картини на видимост... като власт на видимости (политически видимости), произведени в социалните полета... [и] второ... политическата власт е специфична форма на власт, която опосредява и трансцендира всички форми на власт в социалните полета, специфичния ред (номос) на съответното поле.в т.ч. в самото политическо поле, от политическите институции“ (стр.56-57).

² Не случайно започнах становището си с отнасянето на кандидата към зародилото се преди почти четиридесет години направление в българската социология, един от представителите на което – проф. Кольо Коев, направи блестящ социологически анализ на понятието „социална видимост“ в серия от свои разработки, резултатите от които са използвани не само в настоящата дисертация, но и от редица други български социолози.

политически и икономически процеси в ранната и класическата модерност (първа и втора глава на втора част) – (мечтата за) демокрация и (тоталитарния) терор - френската буржоазна революция, американското общество, руските революции от 1917 г., а след това на социалистическия и постсоциалистическия период, които са обобщени и доразвити в трета глава на втора част от дисертацията.

Намирам за особено важен принос изцяло новият анализ в трета част на дисертацията, където триадата „привидност-видимост-картини на видимост“ и понятието за хетеротопия са приложени при обяснението на политическите и икономически процеси в Източно Европейските общества и в света като цяло през последните две десетилетия (кризата на либералната демокрация, възхода на популизма, странното обезсилване на традиционните центрове на политическа власт, на модерната журналистика, новата роля на медиите и „внезапната“ сила и фалшивите новини при (дигиталното)размиване на границите между политическа реалност и политическа видимост.

Накрая искам да отбележа още едно важно постижение на дисертационния труд – анализа на процесите на конверсия на капиталите (молекулата на конверсията) и делегирането в пост-социалистическия период, довели до сполучливо нареченото от него „узурпирането на властта от подставените лица и превръщането им в „полигарси“. Именно темата за „полигарсите“ в прехода и последвалата „нормализация“ е всъщност цяла програма за бъдещи сравнителни изследвания на капитализмите в бившите комунистически страни от Източна Европа, Централна Азия и далечния изток (Виетнам).

3. Критични забележки и препоръки

Имам две относително неголеми критични забележки. Те са свързани с използването на понятие за мрежа при анализа на трансформациите в България и Източна Европа след 1989 г.

В началото на трета глава на трета част Андрей Бунджулов посочва, че той разработва версия на мрежовия анализ, която съчетава едновременно теорията на дейците мрежи (Латур, Калон, Лоу) и мрежовия анализ на социалните полета и техните капитали (Бурдийо, Старк). Проблемът е там, че в самата Франция тези два мрежови подхода са намират в остро противоречия помежду си което, както показва анализа на Томас

Бернатуй, е свързано със съществените разлики в техните изходни методологически позиции. Бернатуй определя мрежовия подход на Бурдийо като „критическа социология“ отвеждащ към Кантовата „Критика на чистия разум“ и където социалното (антропологическото) се определя от един по-общ и отвъд лежащи зависимости, а този на Латур и неговите съмишленици от теорията на дейците мрежи – към т.нар. „прагматична социология“ чийто корени Бернатуй намира в Кантова „Критика на способността за съждение“, в което той определя човека като същество, свободно в своята същност и в състояние да действа по един не-детерминиран начин. В този смисъл полетата на Бурдийо и дейците мрежи на Латур имат различен онтологически статус и в последните „способността за предателство“ на мрежово дефинираните дейци, т.е. потенциално да могат да действат по начин, който се отклонява от консолидираните в мрежата взаимодействия (а не просто да „играе с правилата отклонявайки се от тях както е при Бурдийо) е фундаментална.

От тук два въпроса:

1) Съгласен ли е Андрей Бунжулов с хипотезата ми, че лекотата, с която той съчетава тези два подхода донякъде е резултат от „онтологично съвпадение“, т.е. те се прилагат към попадналия в дълбока криза социализам и към нестабилният и флукуиращ свят на пост-социализма и повторното установяване на капитализма в Източна Европа? Което – като предмет, „динамизира“ мрежовия подход на Бурдийо.

2) Дали все пак не е налице в анализа едно по-скоро скрито привилегироване на критическата социология, представена в подхода на Бурдийо (и предшествашите го анализа на Фуко, Аренд и др.) и където онтологическата свобода на дееца, неговата изначална способност за предателство в дейците-мрежата, за „мутиране“ и пораждање на ядра, около които да се структурират нови дейци-мрежи, е донякъде подценена?

Задавам тези въпроси като правя забележката, че според мен проличава най-вече в анализа на властта при социализма и особено при анализа на съдбата на „реформаторите“ на стария режим и последвалите структурирания през преходния период.

4. Заключение

Посоченото в предишните раздели ми дава основание да заявя, че дисертационният труд на Андрей Бунжулов е истинско събитие в българската социология. Със дълбочината и мащаба на своя анализ и с постигнатите теоретически, методологически и емпирични резултати/приноси дисертацията задава едно научно ниво, което достигат съвсем малка част от защитените през последните години дисертации. Убедено смятам, че това е не само лично постижение на автора, но и предмет на гордост и институционален престиж на колегията в УНСС, подкрепила работата на автора и успяла да създаде атмосфера и условия за неговото написване.

In English

1. Compliance with the requirements of the normative acts for awarding the educational and scientific degree "Doctor" – Law for science staff development (LSSD), Rules for applying LSSD, the Regulations of UNWE

The candidate complies with the requirements of the normative acts for awarding the educational and scientific degree "doctor", namely:

1) The candidate has submitted a dissertation text of 475 pages, of which 5 pages of content, 448 pages of dissertation text proper consisting of Introductory notes, Introduction and three parts, the first two with three chapters each and the third with four chapters. The main text ends with Conclusion, 1 page description of figures and pictures, and 20 pages describing the references used. The dissertation is an original work of the candidate and is a continuation of his research for more than 30 years, making important theoretical, methodological and empirical achievements, whose significance far exceeds the national science. They have contributed to the understanding of the political processes in Eastern Europe and the Soviet Union at the time of communism and post-communism, which I will be discussing below.

2) The Applicant has submitted an Autoreferate of 68 pages, which adequately presents the content and scientific achievements of the dissertation.

3) The applicant has submitted a correctly filled-in References for the fulfillment of the minimum national requirements under Art. 2b, para. 2 and 3 of the *LSSD*, Which unequivocally confirms its right to attend the present competition to acquire the scientific degree "doctor of sciences" in the scientific specialty "sociology" in the professional field 3.1. "Sociology, Anthropology and Culture Sciences".

2. Scientific achievements of the candidate

After careful reading of the dissertation of Assoc. Prof. Andrei Bundzhulov and the autoreferate to it, I make the following assessments and conclusions:

Andrei Bunduzulov's dissertation is an impressive "conceptual, strategic research" (in his own words), a result of nearly thirty years of empirical and theoretical research. It represents an important contribution to Bulgarian sociology and is written in the framework of one of its original traditions, born in the late 1970s and early 1980s under the so-called "Marx's Seminar" at Sofia University and the then Research Institute for the Study of Youth. This tradition focused on the critical appropriation of Marx's heritage in light of the achievements of modern sociology from the second half of the 20th century, namely the phenomenological sociology, Pierre Bourdieu's critical sociology, Michel Foucault's social philosophy, and others. In this sense, the numerous references in the dissertation to the works of other important representatives of this tradition such as Kolyo Koev, Deyan Deyanov, Lily Deyanova, Andrey Raychev and others are not accidental.

The main findings of the study in my view are the following:

On the basis of the synthesis of the ideas of a number of important European thinkers (from Marx, Spengler, Gadamer and Kasser, through Berger and Luckman, Mamardashvili, Ricoeur and Geertz to Luhmann, Bourdieu, Deleuze, Guattari and Latour), an original understanding of the power and political (mutual) action as symbolic and "tropical" (via linguistic figures such as epithet, comparison, metonymy, sinogdaha, metaphor) action, and not just causal action with pre-given and clearly defined actors. This understanding is extremely topical and heuristic about the sociological understanding of politics in late modernity, as it limits initially the natural tendency of naturalizations (in everyday life) and the adoption of positivist (including structuralist, functionalist, etc.) approaches to the political on the basis of prior knowledge of or access to their "real" policy makers. Instead, Andrei Bunduzulov offered us, from the outset, a complex and intimate picture of the political, in which the position and "intervention" of the researcher, in this case the sociologist and the political scientist, is taken into account. This original understanding of power and politics is based on the introduced triad of concepts of *appearance* (considered as "objective illusion"), *visibility* (as mediating social structures, symbolic representation) and *visual pictures* (produced, integrated by political apparatus and political institutions) allowing to "wees what is visible". This triad deploys the author's fundamental idea that "power always appears and functions in different modes of visibility - publicity". I would like to point out to those unfamiliar with Bundjulov works that here "visibility" is not at all equivalent to "superficiality" but has a profound sociological meaning. It identifies the limitations, productiveness and impetus of the actors from historical and emerging social processes and structures, and where visibility itself is a co-participant and element of their dynamics and reproduction.

The next important scientific achievement and sociological contribution of the candidate is the further development of Michel Foucault's concept of heterotopia and the definition of (modern) publicity as a heterotopic space of symbolic power. Andrei Bundjulov introduced this complex, difficult to understand and used notion (perhaps because it contradicts the daily intuitions of both citizens, policy makers and even the majority of social scientists) more than twenty years ago,

and has already proven its explanatory capabilities in the analysis of social, political and economic processes in early and classical modernity (first and second part of the second part) - (dream of) democracy and (totalitarian) terror - the French bourgeois revolution, the American society, 1917, and then the socialist and post-socialist period, which are overwhelmed and further developed in the third chapter of the second part of the dissertation.

I consider as especially important the analysis in the third part of the dissertation, where the triad "visibility-visibility-visual pictures" and the concept of heterotopia are applied in the explanation of the political and economic processes in Eastern European societies and the world as a whole during the last two decades - the crisis of liberal democracy, the rise of populism, the strange invalidation of traditional political power centers, modern journalism, the new role of the media and the "sudden" power and fake news the (digital) blurring of the boundaries between political reality and political visibility.

Finally, I would like to note another important achievement of the dissertation - the analysis of the processes of capital conversion (the conversion molecule) and the delegation in the post-socialist period, which led to what he successfully named as "usurpation of power by the intermediary persons and their transformation into "polygars ". The subject of the "polygars" in the transition and the subsequent "normalization" defines, in fact, a whole program for future comparative studies of capitalism in the former communist countries of Eastern Europe, Central Asia and the Far East (Vietnam).

3. Critical remarks and recommendations

I have two relatively small critical remarks. They are related to the use of the concept of network in the analysis of transformations in Bulgaria and Eastern Europe after 1989.

At the beginning of the third chapter, Andrei Bundzhulov states that he is developing a version of network analysis that combines Actor-Network Theory (Latour, Kalon, Law) and the network analysis of social fields and their capitals (Bourdieu, Stark). The problem is that in France itself, these two networking approaches are in sharp contradictions with each other, which, according to Thomas Bernatui's analysis, is related to the significant differences in their output methodological positions. Bernatui defines Bourdieu's network approach as a "critical sociology" leading to Kant's "Critique of Pure Reason," and where social (anthropological) is determined by a what is beyond (and even transcends) them – structures, laws, entities, etc. Similarly, he refers to Latour and other adherents of Actor-Network Theory as pertaining to the so-called "Pragmatic sociology", whose roots Bernatui finds in Kant's "Critique of Judgment" in which he defines man as a entity being freely in his nature and capable of acting in an undetermined manner. In this sense, the Bourdieu and Latour's network approaches have a different ontological status, and in the last the "ability to betray" the network-defined actors, the actors' potential to act in a way that deviates from network-established interactions (and not just "playing with rules diverging from them as it is in Bourdieu) is fundamental. Hence two questions to Bundzhulov:

1) Does Andrey Bundzhulov agree with the hypothesis that the ease with which he combines these two approaches is somewhat a result of an "ontological coincidence", namely that they are applied to the deep-seated socialist world and to the unstable and fluctuating world of post-

socialism and the re-establishment of capitalism in Eastern Europe, and which - as an object - "dynamizes" Bourdieu's network approach?

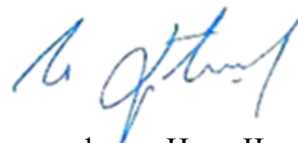
2) Are there, in the analysis, a rather concealed privilege of the critical sociology presented by the Bourdieu approach (and the preceding analysis by Foucault, Arendt, etc.) and where the human ontological 'freedom', his original ability to betray in network operators, to "mutate" and create nuclei around which new networking agents are structured is somewhat underestimated?

I ask these questions by making the remark that, in my view this hidden privilege of critical sociology might be found above all in the analysis of power in socialism and especially in the analysis of the fate of the reformers of the old regime and the subsequent transformation during the transition period.

4. Conclusion

What I stated in the previous sections gives me grounds to confirm that the dissertation of Andrei Bundzhulov is an important event in Bulgarian sociology. With the depth and breadth of its analysis, and with its theoretical, methodological and empirical contributions, the dissertation sets a scientific level, which a very small part of the dissertations defended in recent years could aspire. I believe that the dissertation is not only a personal achievement of its author, but also a subject of pride and institutional prestige of the college at UNWE, who supported his work and managed to create an atmosphere and conditions for his writing.

17 юни 2019 г.

проф. д-р Иван Чалъков